

ЕКОНОМИЈА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ 2007-2017: НА ШТА СМО ПОТРОШИЛИ ГОДИНЕ?

Циљ овог радног папира је да направи врло кратак осврт на неке од најважнијих процеса који су се одиграли или и даље трају у економском систему Републике Српске у периоду 2007-2017.

Одмах на почетку желимо да се оградимо од тврдње да су овим радом обрађена сва кључна питања. Заправо, много је тога остало "вани". Поменимо само промјену структуре новостворене вриједности према привредним гранама и промјену улоге (Бањалучке) берзе из инструмента процеса приватизације у инструмент за одржавање ликвидности буџета и фондова.

Такође, желимо да укажемо и да ћемо, ради концизности најчешће користити метод компаративне статике, што значи да ћемо углавном поредити само промјене на почетку и на крају посматраног периода без пуно покушаја да улазимо у динамику кретања између њих. Ово свакако није најсрећније рјешење у ситуацији када одабрани период посматрања обухвата и један догађај од значаја за свјетску економију, а то је финансијска и економска криза чији почетак датира у 2007/8. годину, а која је у Европи имала и други шпиц у облику финансијске и дужничке кризе (на моменте се чинило да би се могла појавити и валутна криза) у периферним земљама Европске уније у 2012/13. години.

1. Економски раст и развој: сустижемо ли развијене земље?

У економској теорији и пракси мало ствари је општеприхваћено. Једна од ријетких која јесте је да је достигнути ниво БДП-а по глави становника¹ најуниверзалнији показатељ достигнутог нивоа развоја². Нешто мање је прихваћено стајалиште да је за

¹ Наравно, ако је изражен у реалним вриједностима чиме се постиже и упоредивост. Најчешће се ово постиже тако што се БДП по глави становника изражава у истој валути, коригован за акумулирану стопу инфлације (дакле у базним, а не текућим цијенама), те коригован за паритет куповних снага.

² Ово је један од три основна показатеља који користе Уједињене нације (UN) у њиховом *Human Development Report*, основни показатељ који користи Међународна банка за обнову и развој (IBRD) у

неразвијене земље природно да биљеже, у просјеку, више стопе раста како би с временом дошло до конвергенције доходака развијених и неразвијених земаља.

Дакле, каква је била позиција Републике Српске по овом критеријуму 2007. године, а каква је данас?

У најкраћем, са 6.231 КМ (4.359 USD) по глави становника у 2007. години Република Српске је према терминологији ММФ-а означена као "тржиште у настајању и економија у развоју" (emerging and developing economies), а након десет година са 8.740 КМ (5.036 USD) по глави становника и даље се налазимо у истој категорији, у којој нам³ друштво праве Албанија (4.537 USD), Македонија (5.442 USD), Србија (5.900 USD), Црна Гора (7.669 USD), Бугарска (8.031 USD), Турска (10.540 USD), Румунија (10.813 USD), Хрватска (13.294 USD), Пољска (13.811 USD) и Мађарска (14.224 USD).

Ипак, кумулативни раст дохотка по глави становника од 40,2% (у КМ) није мали и може се подијелити (приписати) на три фактора:

- Реални раст БДП-а (42,94⁴% раста НБДП-а)
- Инфлација (7,3% раста НБДП-а)
- Пад броја становника (49,75⁵ % раста НБДП-а)

Дакле, нажалост, најзначајнији фактор који је довео до значајнијег раста БДП-а по глави становника Републике Српске у посматраном периоду је одлив становништва (смањено се дјелилац), па тек онда реални раст БДП-а. Кумулативна инфлација у посматраном периоду заиста није била велика и није створила значајнију илузију (номиналног) раста.

Када већ говоримо о номиналним величинама, иако за професионалне економисте оне практично врло мало значе, будући да чешће завањају него што дају јасну слику о некој појави, поменућемо и кретање НБДП-а. Он је у периоду 2007-2017. године порастао са 7,35 милијарди КМ, на 10,08 милијарди КМ, што је бруто раст од 37,14%.

Годишња стопа реалног привредног раста у овом периоду се кретала између 6,1% (2008) и -3,2% (2009), док је просјек износио 1,56 %.

његовом *World Development Report* и основни показатељ који користи Међународни монетарни фонд (ИМФ) у његовом *World Economic Outlook*.

³ Односно, Босни и Херцеговини као међународно признатој земљи и чланици ММФ-а.

⁴ Кумулативна стопа реалног привредног раста у периоду 2008-2017. године је 17,26%.

⁵ Број становника Републике Српске се у посматраном периоду смањено са 1.439.673 (2007) на 1.153.017 (2017).

Табела 1 - Стопе привредног раста Републике Српске у периоду 2007-2017.

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.
Република Српска	6.1	-3.2	1.1	1.0	-0.8	1.7	0.3	2.8	3.5	3.1

Извор: РЗС Републике Српске, Свјетска банка

Да бисмо могли да одредимо да ли је ово задовољавајуће, стопе раста морамо да упоредимо с истим у свијету, Европској унији, земљама централне Европе и Балтика, те земљама нашег региона с којима данас дијелимо сличан ниво БДП-а по глави становника (Албанија, Македонија, Србија)

Табела 2 - Стопе привредног раста у Републици Српској, свијету, ЕУ, Албанији, Македонији и Србији 2008-2017.

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.
Република Српска	6.1	-3.2	1.1	1.0	-0.8	1.7	0.3	2.8	3.5	3.1
Свијет	1.81	-1.73	4.3	3.18	2.5	2.61	2.85	2.85	2.5	3.15
ЕУ	0.1	-4.64	1.87	1.8	-0,64	0	1.42	2	1.65	2.18
Земље централне Европе и Балтика	4.13	-3.32	2.83	3.57	0.87	1.56	3.19	4.04	3.32	4.85
Албанија	4.5	4	4.2	2.8	1.6	1.2	2	2.5	3.5	3.9
Македонија	5.4	-0,44	3.3	2.2	-0.5	2.8	3.5	3.75	2.8	0
Србија	5.8	-2.7	1	2.2	-0.5	3	-1,3	1.2	3.3	2.4

Извор: РЗС Републике Српске, Свјетска банка

Дакле, наспрам просјечне стопе привредног раста Републике Српске од 1,56% у периоду 2008-2017. године налазе се просјечна стопа раста свјетске економије од 2,4%, стопе раста привреда земаља централне Европе и Балтика од 2,5%, стопа раста економије ЕУ од свега 0,57%, стопа раста привреде Албаније од 3%, Македоније од 2,28% и Србије од 1,54%.

Шта из овога закључити?

Очито је да је Република Српска у посматраном периоду, ипак, успјела да нешто смањи разлику у степену развоја о односу на земље ЕУ.

Нажалост, не ради се ни о каквом импресивном напретку нити убрзаном сустизању, већ о доста ниској стопи привредног раста која кореспондира са стопом привредног раста у Републици Србији.

Та стопа је знатно испод просјека и за свјетску економију и за земље централне Европе и Балтика, док је од посматраних земаља највећи напредак остварила Албанија, чији је економски раст био приближно два пута већи од онога у Републици Српској и Републици Србији.

2. Животни стандард - основни показатељи конкурентности

Економија не постоји ради економиста и статистичара. Основна сврха постојања привредног система је да омогући добар животни стандард становништва. С тим се слажу бројни аутори и институције који у концепт конкурентности неизоставно укључују и животни стандард. Поменимо само дефиницију Европске комисије, према којој је конкурентност: *"Способност земље да омогући својој популацији висок и растући животни стандард уз високу стопу запослености на одрживој основи"* (European Commission, 2001). С тим се слажу и ОЕЦД⁶, Ferberger⁷, Skot-Scott и Lodž⁸ и други.

Због тога је, када посматрамо процесе у једној економији у неком нешто дужем временском периоду, неизоставно размотрити и кретање зарада, потрошачке корпе⁹, запослености те степен неједнакости.

Почећемо од најједноставнијег показатеља - просјечних зарада - и то у њиховом нето износу. Просјечна плата у Републици Српској у 2007. години износила је 585 КМ, док је 2017. године износила 831 КМ. Дакле, у овом периоду номинални раст плата је износио високих 42 %.

⁶ ОЕЦД-ова дефиниција конкурентности гласи: *"Способност земље да у слободним и равноправним тржишним условима произведе робу и услуге који пролазе тест међународног тржишта, уз истовремено задржавање и дугорочно повећање реалног дохотка становништва"*

⁷ Фербергерова дефиниција конкурентности гласи: *"Способност реализације главних економских циљева, посебно раста дохотка и запослености, али без настанка дефицита платног биланса"*

⁸ Скотова и Лоцова дефиниција конкурентности гласи: *"Конкурентност је способност земље да најрационалније запосли националне ресурсе у складу с међународном специјализацијом и трговином, тако да то у крајњој инстанци доводи до раста реалног дохотка и животног стандарда, али заснованог на реалним категоријама, а не на задуживању у иностранству."*

⁹ Стављењем у однос зарада и потрошачке корпе долазимо до показатеља који је близак свођењу новца на куповну моћ - паритет куповне моћи (PPP).

Номинални раст плата бисмо могли кориговати на реални кориштењем дефлатора (кумулятивне инфлације у посматраном периоду), али за тим нема потребе будући да ћемо ставити у однос кретање зарада с кретањем потрошачке корпе у којој је свакако садржано кретање општег нивоа цијена (CPI).

Дакле, крајем 2007. године једна просјечна плата је могла да покрије 36,7% синдикалне потрошачке корпе, која је износила 1.594,46 КМ. Крајем 2017. године просјечна плата у Републици Српској може да покрије 44,7% синдикалне потрошачке корпе, што је примјетан напредак. Међутим, тешко је не примијетити и да су некада биле потребне скоро три, а крајем 2017. године нешто преко двије просјечне плате у Републици Српској како би просјечна породица могла себи да приушти "нормалан" животни стандард.

Тиме долазимо и до два сљедећа питања од важности код разматрања способности привреде да обезбиједи задовољавајући стандард становништва, а то су (не)запосленост и ниво социјалног раслојавања.

Што се тиче стопе незапослености, она је крајем 2007. године износила 25,2%, док је крајем 2017. године износила 21%. Дакле, и према овом показатељу, дошло је до извјесног побољшања у Републици Српској у посматраном периоду, мада је ова стопа и даље изузетно висока. Према подацима Свјетске банке, стопа незапослености у Мађарској је крајем 2017. године износила 4,16%, у Румунији 4,93%, у 6,16%. Код првих комшија, Србије и Хрватске, стопе незапослености крајем 2017. године износиле су 14,4% и 11,5%.

Када говоримо о нивоу социјалног раслојавања, уобичајено је у теорији да се он прати преко Цинијевог индекса расподеле дохотка (или богатства). Нажалост, нисмо успјели наћи у званичним изворима податак о томе колики је овај показатељ за Републику Српску данас, нити колико је износио у прошлости. Једини званични податак који смо пронашли односи се на Босну и Херцеговину и налази се на сајту Свјетске банке. Према процјени Свјетске банке, Цинијев индекс дохотка за БиХ 2007. године износио је 0,331, док је 2015. године износио 0,327. Из тога би се могло закључити да у Босни и Херцеговини у посматраном периоду (2007-2015) није дошло до продубљивања неједнакости, те да се она, врло мало, смањила. Такође, можемо примијетити и да од социјалне једнакости својствене за социјализам није остало више ништа будући да је овај показатељ за БиХ на

отприлике истом нивоу као у "старим" капиталистичким земљама попут Аустрије (0,305), Француске (0,327) и Њемачке (0,317).

Подаци Свјетске банке показују и да је степен неједнакости у расподјели дохотка на доста сличном нивоу и у Мађарској (0,301), Хрватској (0,311), Румунији (0,359) и Бугарској (0,374).

На крају, поменимо и да је удио рада при расподјели новостворене вриједности у 2008. години износио 44,02% БДП-а (у апсолутном износу фонд зарада је износио 3.745.340 КМ), те да је остао скоро непромијењен и у 2017. с учешћем од 44,67% БДП-а (4.502.263 КМ).

Да сумирамо. У посматраном периоду дошло је до одређеног побољшања животног стандарда грађана Републике Српске (раст плата нешто већи од стопе инфлације, раст запослености, није дошло до даљег социјалног раслојавања), али "просјечан" грађанин Републике Српске и даље врло тешко живи.

3. Структура БДП-а: да ли је дошло до промјена модела развоја?

Стопе привредног раста, животни стандард су заправо исходи/резултати одређеног привредног система у посматраном периоду. Међутим, подједнако је важно размотрити узроке оваквих кретања.

За стицање опште слике о узроцима уобичајено је размотрити промјену структуре БДП-а током одређеног периода, и то по расходовној методи, те структуре новостворене вриједности по привредним секторима и гранама (фамозне структурне реформе).

Нажалост, институције у Републици Српској и БиХ задужене за вођење националних рачуна статистику БДП-а воде искључиво по доходовној методи, док се подаци о БДП-у по расходовној методи прикупљају, сређују и објављују тек повремено.

Због тога смо умјесто да одмах стекнемо јасну слику растављањем БДП-а по формули:

$BDP = C + I + G + (X - M)$, гдје симболи представљају:

C - лична потрошња

I - инвестиције

G - јавна потрошња

X - извоз

M - увоз

приморани да размотримо само компоненте за које имамо расположиве податке.

Почећемо од овог посљедењег (X - M) будући да је статистика спољне трговине једна од најдетаљнијих и најпоузданијих коју имамо.

Године 2007. извоз из Републике Српске вриједио је 1.671.601 КМ, док је увоз износио 3.347.925 КМ. Трговински дефицит износио је 1.676.324 КМ (22,8% БДП-а). Покривеност увоза извозом износила је 49,9%

Године 2017. извоз из Републике Српске вриједио је 3.476.093 КМ, док је увоз износио 4.899.081 КМ. Трговински дефицит износио је 1.422.988 КМ (14,1% БДП-а). Покривеност увоза извозом износила је 70,9%.

Дакле, у посматраном периоду дошло је до позитивне промјене структуре БДП-а на начин да се (релативно) смањило трговински дефицит. Опет, сјенку на позитивно кретање баца чињеница да је дефицит трговинског рачуна и даље изузетно висок и далеко већи од било које земље региона изузев Македоније и Црне Горе¹⁰.

Као показатељ инвестиција користимо GFCF¹¹.

Вриједност GFCF у Републици Српској у 2007. години износила је 1.208.929 КМ (16,4% БДП-а).

Вриједност GFCF у Републици Српској у 2017. години износила је 1.562.817 КМ (15,5% БДП-а).

Овдје већ видимо негативно кретање (смањење инвестиција за 0,9% БДП-а) будући да је стопа инвестиција према Млађену Ковачевићу (Ковачевић, 2010), једном од најистакнутијих стручњака за област макроконкурентности на просторима бивше СФРЈ, један од основних показатеља (будуће) конкурентности.

¹⁰ Подаци Свјетске банке показују да је у 2016. години Словенија имала трговински суфицит на нивоу 9,6% БДП-а, Хрватска трговински суфицит на нивоу 3,2% БДП-а, Србија дефицит на нивоу 7,3% БДП-а, Македонија дефицит од 14,6% БДП-а, Црна Гора дефицит од 23,4% БДП-а.

¹¹ Концепт Gross Fixed Capital Formation је развио Симон Кузњец (Simon Kuznets) током тридесетих година, мада је општеприхваћен од педесетих година. GFCF представља онај дио новостворене вриједности у економији који је инвестиран умјесто да буде потрошен.

Иако имамо основне податке о приходима и расходима јавног сектора, они нису структурирани на начин који би нам омогућио познавање нивоа јавне потрошње (G), а који у себи не би садржавао секундарну расподелу дохотка која улази у личну потрошњу (C). Овај проблем је посебно изражен након укључивања доприноса за Фонд ПИО у приходовну ставку буџета, те сврставања корисника права на пензију у ред буџетских корисника. Ипак, због важности јавног сектора, њему ћемо посветити посебну пажњу.

4. Јавни сектор: локомотива или кочничар развоја?

Према информацији Министарства финансија Републике Српске из маја 2018. године, консолидовани биланс опште владе Републике Српске за 2017. годину износио је 4.040 милиона КМ, док нам је БДП износио 9.991 милион КМ, што би значило да је јавни сектор - којег према овом министарству чине буџет Републике Српске, буџети општина и градова, четири фонда (Фонда ПИО, Фонда здравства, Фонда за дјечију заштиту и Завода за запошљавање) те јавна предузећа - захватао 40,4 % БДП-а.

Пуно или мало?

Према мишљењу Артура Лафера (Arthur Laffer) изреченом приликом недавне посјете Босни и Херцеговини, његова земља (САД) остваривала је највећи економски и друштвени напредак када је јавни сектор "трошио" свега 2,5% БДП-а, а садашњи ниво државног захвата у САД (од око 19,8% БДП-а, примједба аутора) је, према његовом мишљењу, превелик и представља основну препреку бржем развоју САД, док је ситуација у БиХ далеко, далеко гора¹².

Ипак, ради објективности, треба истаћи да генерално европске земље имају нешто другачији став (у односу на економисте и политичаре из САД) по овом питању и учешће јавног сектора у БДП-у (и приходовна и расходовна ставка) код њих је, у просјеку, знатно веће.

Тако, на примјер, према подацима Свјетске банке, приходи јавног сектора без грантова (revenues, excluding grants) у Њемачкој износе око 28,1% БДП-а, у Италији 38,6%,

¹² Артур Лафер је крајем октобра 2017. године посјетио БиХ, при чему је одржао предавање на Економском факултету у Сарајеву. Изречени ставови су преузети из интервјуа којег је дао телевизијској кући Ал-џазира, а који се може прегледати на линку: video.search.yahoo.com/search/video?fr=tightropetb&p=Artur+Laffer+recite#id=1&vid=c9172956f13ecff4256e7fe5e8b1e1a7&action=click, датум приступа: 25.1.2019.

у Француској 44,6%. Што се тиче земаља нашег региона, јавни приходи у Бугарској су крајем 2016. године достигали 32% БДП-а, Хрватској 34,9% БДП-а, Словенији 38%, Мађарској 40,7%.

С овим подацима Свјетске банке је тешко упоредити податке за Републику Српску будући да једино код нас (од 1.1.2016) приходи по основу доприноса за ПИО представљају директно буџетске приходе, док су корисници права на пензију буџетски корисници¹³.

Ипак, ако желимо да поредимо динамику кретања јавног сектора у Републици Српској у задњих десетак година, морамо се ослонити на податке Републичког завода за статистику, који су нешто различити у односу на податке Министарства финансија РС. Према овим подацима, године 2017. приходна страна буџета Републике Српске са буџетима општина и градова и приходима фондова¹⁴ (Фонда ПИО, Фонда здравства, Фонда за дјечију заштиту и Завода за запошљавање) износила је 4.248,8 милиона КМ (42,1% БДП-а).

Године 2007. приходна страна буџета Републике Српске са буџетима општина и приходима фондова износила је 3.054,5 милиона КМ (или 41,5% тадашњег БДП-а).

Дакле, ако се служимо методом компаративне статике, можемо закључити како је јавни сектор у Републици Српској у посматраном периоду растао тек нешто мало брже од БДП-а, али је то слаба утјеха будући да је исти још прије дванаест година био (пре)велики.

Чини се да се радикалне реформе начина функционисања пензионог система, здравственог и социјалног система, те јавних расхода намећу као неопходност ако се овај проценат жели значајније смањити.

Добар примјер неодрживости загарантованих социјалних права, те негативног утицаја истих на развој су кретања везана за Фонд ПИО Републике Српске. Према подацима овог фонда у 2017. години, исплатна маса (за пензије) износила је 1.005.404.465 КМ, док су укупни приходи Фонда ПИО износили 808.993.801 КМ. То значи да је "трансфер" из буџета Републике Српске за финансирање пензија корисника права у току 2017. године морао да износи 196.410.664 КМ само како би се финансирала права

¹³ Ово је неспојиво с пензионим системом капиталног типа какав има већина развијених земаља, али је изводиво у пензионим систему на принципу међугенерациске солидарности у којем уз то Влада преузима обавезу да "донира" недостајућа средства како би пензије биле исплаћене.

¹⁴ Иако су приходи фондова доприноси, а не порези, по основу којих уплатиоци остварују извјесна права, сва четири фонда су под директном контролом државе, а уплата по основу доприноса је обавезна тако да се de facto ради о финансијским токовима којима директно управља држава.

корисника у тој години (поред тога на терет буџета се отплаћује ранији дуг Фонда ПИО, који је тренутку преласка истог на Републику Српску, тј. 1.1.2016. године, износио 107 милиона КМ).

То значи да су финансијска средства у износу од око 10% БДП-а Републике Српске искључена из токова штедње-инвестиције (искључиво се користе за потрошњу) због начина функционисања пензионог система (међугенерациска солидарност), при чему данашњи осигураници (крајем 2017. године њих 300.202) нису у стању да својим доста издашним доприносима (стопа доприноса 18,5% бруто плате) финансирају права данашњих корисника права на пензију (њих 260.580), већ се права корисника остварују кроз преваљивање истих на терет цјелокупног друштва. О сложености и неодрживости ситуације можда најбоље свједочи чињеница да је однос броја осигураника и броја корисника права на пензију крајем 2017. године износио свега 1,15, док се генерално сматра да је за "здрaво" функционисање пензионог система на принципу међугенерациске солидарности неопходно да овај омјер буде око 3:1 (три запослена на једног пензионера).

Тачан број осигураника Фонда ПИО у 2007. години нисмо успјели наћи нити на страници Фонда ПИО нити у публикацијама Републичког завода за статистику. Међутим, ако знамо да су на крају 2007. године право на пензију остваривала 202.564 лица, док је тај број крајем 2017. године досегао 260.580 (раст за 28,6%), док се са друге стране број запослених лица није претјерано промијенио (258.236 запослених лица крајем 2007. године vs. 260.608 запослених лица крајем 2017. године), јасно је да је дошло до значајног погоршања омјера запослених и пензионера и да је читав пензиони систем под страшним финансијским притиском.

Из података за 2008. годину (такође нисмо успјели да нађемо податке за 2007) уочљиво је и да је "дефицит" Фонда ПИО у тој години износио "свега" 43,2 милиона КМ (расходи 820,7 милиона КМ, приходи и примици 777,5 милиона КМ), да би након десет година нарастао на око 196 милиона КМ годишње.

Оваква социјализација трошкова који се не могу покрити из редовних прихода Фонда ПИО је, између осталог, допринијела порасту задужености Републике Српске у посматраном периоду.

Тако је укупан дуг Републике Српске, према Информацији о дугу Републике Српске Министарства финансија, нарастао са 3.052,7 милиона КМ (41,49% БДП-а) са

краја 2007. године на 4.967,93 милиона КМ (49,49% БДП-а). Иако нас и тај проценат (са краја 2017. године) и даље сврстава у умјерено задужене земље¹⁵, евидентан је значајан пораст дуга (номинално 62,7%, 8% БДП-а), што ће негативно утицати на стопе раста економије у будућности (враћање дуга - искључивање из токова дохотка), те ограничава могућност кориштења јавних расхода као инструмента антицикличне политике ако дође до неких нових поремећаја у свјетској економији. Посебан ризик лежи у значајном учешћу спољног дуга у укупном дугу (57,7% укупног дуга) у комбинацији са и даље недовољно развијеним извозним сектором и високим дефицитом трговинског рачуна због чега смо осјетљиви на екстерне шокове. Такође, раст задужености подрива закључак о расту конкурентности привреде будући да је раст плата и запослености у условима константног нивоа задужености земље једно, а у условима раста укупног дуга земље нешто сасвим друго.

5. Банкарски сектор 2007-2017: журка је прошла, повратак у стварни живот

Године 2007. у финансијском сектору Републике Српске, посебно банкарском сектору, "велика журка" је била на свом врхунцу. Стопа раста кредита само у овој години износила је (астрономских) 34%, по чему се није значајно разликовала од просјека за три претходне године. Просјечна ефективна каматна стопа на кредите износила је 9,45%, док је стопа поврата на властити капитал банака (ROE) износила 10%, чиме су банке биле вјероватно и најпрофитабилнији сегмент цјелокупног привредног система. Кредитни раст се финансирао дотоком капитала из иностранства, будући да домаћа штедња (становништва и привреде) није могла да прати темпо кредитне експанзије. Такав модел раста банкарског сектора је у знатној мјери "искривио" структуру депозита на начин да је она 2007. године изгледала прилично необично, тачније, овако:

Табела 3 - Структура депозита у Републици Српској по секторима у 2007. години

	(у 000 КМ)	%
Становништво	1.095.185	24

¹⁵ За више информација о дугу европских земаља у развоју погледати: "Економски трендови за 2017. годину", Дирекција за економско планирање БиХ, Сарајево, 2018. доступно на: [file:///C:/Users/EKOFIS/Downloads/Bosna_i_Hercegovina_-_Ekonomski_trendovi,_god%C5%A1nji_izvje%C5%A1taj_2017._%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/EKOFIS/Downloads/Bosna_i_Hercegovina_-_Ekonomski_trendovi,_god%C5%A1nji_izvje%C5%A1taj_2017._%20(1).pdf)

Привреда	664.346	14
Држава	1.783.390	39
Остали	1.043.590	23
Укупно	4.586.511	100

Извор: Агенција за банкарство Републике Српске (2008)

Дакле, депозити становништва 2007. године износили су свега 24% укупних депозита, док је сектор "држава" имао огромне вишкове ликвидних средстава остварених приватизацијом, а и мајке банке су биле вољне да "шаљу" депозите у земљу (сектор "остали"¹⁶).

Ипак, да бисмо добили цјеловиту слику стања у банкарском сектору Републике Српске те 2007. године, неопходно је структуру депозита упоредити с тадашњом структуром кредита.

Тако се из слједеће табеле може видјети да 2007. године штедња становништва није била довољна чак ни за финансирање кредитних потреба становништва, док је банкарски сектор био драматично преликвидан с новчаним средствима која су на крају 2007. године износила чак 2.209.107 КМ.

Табела 4 - Структура депозита и кредита у Републици Српској по секторима у 2007. години

	Депозити		Кредити		Разлика (у 000)
	(у 000 КМ)	%	(у 000 КМ)	%	
Становништво	1.095.185	24	1.216.108	45	-120.923
Привреда	664.346	14	1.353.987	50	-689.641
Држава	1.783.390	39	93.232	3	1.690.158
Остали	1.043.590	23	56.996	2	986.594
Укупно	4.586.511	100	2.720.323	100	

Извор: Агенција за банкарство Републике Српске (2018)

У најкраћем, ако се држимо конзервативне дефиниције банака као "институција које прикупљају велики број малих депозита становништва како би одобриле мањи број кредита привреди, при чему зарађују на рочној и ризичној трансформацији", онда је "златно доба" за банкарски сектор Републике Српске заправо било доба када наше банке и нису биле "праве" банке.

¹⁶ Од укупно 1.043.590.000 КМ депозита сектора "остали", њих 891.017.000 КМ (или 84,5%) чине депозити банака мајки.

Ипак, крајем 2008. године свјетска финансијска криза стиже и до нас и "журка" се изненада прекида. Стопе раста кредита драстично падају, па чак бивају и негативне у 2009. години.

Међутим, ово "хлађење" заправо помаже да се у посматраном периоду неравнотежа у банкарском сектору у великој мјери исправи. То се десило захваљујући драстичном расту депозита становништва, тако да у 2017. години имамо ситуацију да су депозити становништва већи од кредита становништву за 846 милиона КМ (у 2007. години били су мањи за 120 милиона КМ), чиме се један дио штедње становништва може искористити за задовољавање кредитне тражње домаће привреде. Тиме су домаће банке постале "праве" банке чија је функција у привредном систему постала "традиционална".

Табела 5 - Структура депозита и кредита у Републици Српској 2017. године

	Депозити		Кредити		Разлика
	(у 000 КМ)	%	(у 000 КМ)	%	(у 000)
Становништво	3.010.444	54	2.164.236	45	846.208
Привреда	916.884	14	1.995.005	42	- 1.078.121
Држава	472.523	9	578.854	12	- 106.331
Остали	890.978	23	36.073	1	854.905
Укупно	5.290.829	100	4.774.168	100	

Извор: Агенција за банкарство Републике Српске (2018)

Оно што је, такође, занимљиво је да је профитабилност банкарског сектора и у 2017. години била врло висока. Стопа поврата на властити капитал (ROE) у 2017. години износила је 12,6%, чиме је банкарски сектор и даље један од најпрофитабилнијих сегмената привреде. Ипак, да ових 10 година није само прича о успјешном и глатком прилагођавању, свједоче пропаст неких банака и бројне власничке трансформације. Тако је крајем 2017. године на домаћем банкарском тржишту пословало осам банака са сједиштем у Републици Српској и седам са сједиштем у ФБиХ, док их је 2007. године било десет са сједиштем у Републици Српској и шест са сједиштем у ФБиХ.

У овом периоду двије банке су отишле у стечај (Бобар банка, БИБ), док су четири промијениле већинског власника и извршиле ребрендирање (Нова Бањалучка банка → UniCredit Bank, Нуро → Addiko, Volksbank → Sberbank, ИЕФК банка → MF банка).

Закључак

Период 2007-2017. године са становишта привредних кретања у Републици Српској није протекао узалудно, али ни претјерано ефикасно.

Разлика у степену развоја у односу на земље ЕУ је донекле смањена, животни стандард је донекле порастао (плате, запосленост), извоз је растао брже од увоза, а банке су почеле да се ослањају на домаће изворе финансирања уз знатно смањење каматних стопа.

Међутим, и поред позитивних кретања, и даље се налазимо на зачељу Европе по нивоу зарада, незапослености, покривености увоза извозом, дуг Републике Српске је знатно порастао (иако и даље спадамо у умјерено задужене земље), док су неке сусједне земље које смо донедавно узимали у разматрање са подсмјехом (Албанија, Бугарска, Румунија) по скоро свим кориштеним показатељима оствариле знатно боље резултате у истом периоду.